

Smittskydd i små fjäderfäfloccar

Innehåll

Inledning	3
Vad är smittskydd?	4
Varför ska jag bry mig?	4
Smittvägar	5
Inköp av höns	5
Om du måste köpa höns – tänk då på	6
Import av höns och ägg	7
Håll karantän	7
Besökare	7
Några hygienråd	8
Skötsel med några råd	8
Tips för rastgården	10
Hygiengräns	11
Använd ditt djuröga för att ...	12
Viktiga åtgärder om du misstänker ...	13
Gnagar- och fågelsäkring	14
Rengöring och desinfektion	16
Journalföring	16
Utställning	17
Avslutning	18

Smittskydd i små fjäderfästallar
Svenska Ägg 2014.

Foto: Åsa Odelros och Sven Secher (s 8, 16).

Illustrationer: Ronny Olsson.

Form och tryckoriginal: Pig Poultry Press AB.

Tryck: Exaktaprinting, Malmö.

Inledning

Fjäderfåhållningen har under det senaste halvsekle förändrats från det småskaliga, där fjäderfån var ett naturligt inslag på de flesta gårdar, till storskaliga produktionsenheter som ofta har mer än tiotusentals djur. Samtidigt finns idag ett stort och växande intresse runt om i landet att hålla hushållshöns, att föda upp rasfjäderfån och att bidra till vårt kulturarv genom att bevara gamla lantraser. Det ligger givetvis i allas intresse att djuren är friska och livskraftiga och tillsammans kan alla fjäderfåhållare arbeta för ett gott smittskydd och för att förebygga sjukdomar.

Den här broschyren vill förmedla de råd och regler som arbetats fram för att säkerställa ett så gott hälsoläge som möjligt. Den småskaliga fjäderfåhållaren kan på så vis dra nytta av att den storskaliga fjäderfåhållarens samlade kunskap och rutiner för en lyckad, sund och frisk djurhållning för alla fjäderfån i Sverige.

Denna broschyr är framtagen av Magnus Göransson och Åsa Odelros för branschorganisationen Svenska Äggs räkning. Statens Veterinärmedicinska Anstalt och ett flertal personer med bred kunskap om både storskalig och småskalig fjäderfåhållning har fått möjlighet att lämna åsikter om innehållet.

Vad är smittskydd?

Smittskydd handlar om alla åtgärder som syftar till att förhindra att sjukdomsframkallande mikroorganismer kommer in till hönsen. I huvudsak är det ingen skillnad på smittskydd i små och i stora flockar. Det är samma grundläggande principer som gäller: isolering, begränsning av besökare och rengöring. Den största risken för att introducera smitta i en flock med höns är när de träffar nya fåglar. Det kan vara genom inköp av nya höns eller genom att man tar med sina djur till en utställning. Den andra stora faran är besökare. En besökare som kommer in bland hönsen kan bära med sig smitta från andra fjäderfå. För att förhindra detta gäller det att man tänker igenom och sätter upp rutiner för hur man gör när man tar in nya djur till flocken och hur besökare skall uppföra sig. En tredje viktig sak är att man håller rent i sitt hönshus. Genom rengöring och desinfektion kan man minska antalet mikroorganismer i omgivningen och därmed minska smittrisken.

Varför skall jag bry mig?

Visst bryr vi oss om att hålla våra höns friska och krya. Att jobba med smittskyddet är ett sätt att minimera risken för dina höns.

Du vill säkert hålla koll på om hönsen är eller håller på att bli sjuka. För att ha koll måste du veta hur de ser ut och beter sig när de är friska. Lär känna dina höns! En frisk höna har klara ögon, välskött fjäderskrud, fyllig, vaxartad och (oftast) röd kam och släta hornplåtar på sina ben och fötter. Hon är nyfiken, aktiv, har god aptit och rör sig utan problem.

Sjukdomar hos alla djur inklusive fjäderfå kan förorsakas av olika mikroorganismer, till exempel virus och bakterier, mögelsvampar och deras gifter samt inre och yttre parasiter. Om du misstänker att dina höns är sjuka skall du isolera de sjuka djuren och snarast ta kontakt med veterinär för att utreda vad det kan bero på. Ju fortare man tar reda på vad problemet är desto fortare kan man komma

tillrätta med det. Då minskar också risken för att ytterligare höns smittas. Symtomen vid sjukdomar hos fjäderfå är oftast diffusa och man har svårt att veta vad som förorsakar lidandet. Det bästa sättet att ta reda på orsaken till att en höna har dött är därför att låta obducera den.

Smittvägar

Hur tar olika smittämnen sig till hönsen? Som vi påpekat tidigare är allra största risken att träffa andra fjäderfå. Även om de andra hönsen ser friska ut kan de bära på smittor som deras eget immunförsvar har lärt sig hantera och de blir alltså inte sjuka. Om dessa smittor förs över till dina höns, vars immunförsvar inte känner igen faran, kan problem uppstå. Kroppen vet inte hur den skall försvara sig och dina höns blir sjuka.

Förutom denna direkta kontakt med andra höns kan smittor föras över indirekt. Det betyder att till exempel bakterier och virus kan sitta kvar på redskap, skor, kläder med mera. Om man lånar utrustning från grannen eller man får besök kan dessa mikroorganismer föras över till dina höns så att de blir sjuka.

Råttor, möss och vilda fåglar kan också sprida smitta. Därför bör man göra vad man kan för att inte locka dessa till hönsen.

Inköp av nya höns

Det allra bästa rådet för dig som ska köpa nya höns är att köpa alla djur från ett och samma ställe. Om du måste ta in nya individer i en befintlig flock ta först reda på så mycket som möjligt om de nya djurens hälsohistorik och även om de har vaccinerats. En del vacciner innehåller levande försvagade smittämnen som kan spridas till helt ovaccinerade djur. Ett annat alternativ för den som är intresserad och kunnig är att köpa in kläckägg för att kläcka fram kycklingarna, det minskar risken för en del smittor men inte alla.

Se även faktaruta på nästa sida.

Om du måste köpa in höns – tänk då på:

- Köp dem om möjligt från ett kommersiellt och kontrollerat kläckeri. Det är möjligt om du är ute efter att köpa hybridhöns som är framavlade för en mycket hög äggproduktion.
- Vid köp av rashöns eller lantraser försök hitta en uppfödare som på ett seriöst sätt jobbar efter strikta smittskydds-rutiner.
- Intervjua djurägaren om hur de förebygger smittspridning.
- En höna med egen utruvad kycklingkull är en bra start även för kycklingarna.
- Besök inte gårdar som har sjukdomsproblem och köp absolut inte dina nya höns från en sådan gård.
- Begränsa antalet gårdar du köper in höns från.
- Köp inte djur på utställningar eller hönsbytdagar då det kan vara många smittor i omlopp där.
- Sätt nyinköpta djur i karantän, se nedan.
- Anteckna i en almanacka eller så kallad "stalljournal" när du köper in djur, antalet och varifrån de kommer.

Import av höns och ägg

Att importera ägg eller levande kycklingar innebär en klar risk att även importera sjukdomar vi inte har här i Sverige. Det är tillåtet att själv importera upp till 19 ägg eller levande kycklingar från EU under förutsättning att man följer de regler som Jordbruksverket fastställt. Man får bara importera djur som inte visar tecken på sjukdom och som inte kommer från ett område som är belagt med restriktioner. De skall vara testade så att de inte är smittade med newcastlesjuka och visa typer salmonella. Om ni vill importera är det viktigt att ta kontakt med Jordbruksverket för fullständiga regler.

Håll karantän

En karantän är ett separat utrymme skilt från gårdens andra fåglar. En bra rutin är att alltid sätta ny tillkomna eller återvändande fåglar i karantän 2 – 4 veckor. Lakta dem noga så du snabbt upptäcker eventuella sjukdomssymtom. Blanda inte fåglar från olika flockar i samma karantän och tänk på att alla smittor inte kan upptäckas på detta sätt. Det gäller till exempel kroniska smittbärare av infektiös laryngotrakeit (ILT). Det är viktigt att du är noga med hygien och karantänen ska skötas sist så inte du bär smitta med till dina övriga fåglar. Se till att du gör rent och desinficerar utrymmet direkt efter att du flyttat dina djur. Använd separata kläder och skor när du sköter karantänsdjuren.

Besökare

Många sjukdomsframkallande organismer som till exempel bakterier eller virus kommer in i höns huset via personer eller redskap. Mikroorganismerna kan lätt åka snålskjuts på stöv-

lar, kläder eller ett fordon. Det är därför viktigt att alltid tänka efter före. Tänk också på att det är de personer som själva har eller sköter höns som utgör största risken för dina fjäderfä.

Det är också bra att följa några enkla hygienråd

- Undvik att ta emot besökare om du inte måste, särskilt om besökarna har egna fjäderfän hemma.
- Om du tar emot besök förse dem med gårdens stövlar eller ännu hellre skyddskläder och skyskydd.
- Det räcker ofta med att öppna dörren och titta in till höns huset.
- Tvätta händerna med tvål och vatten före och efter besök i höns huset.

Skötsel

Ta inte hem sjukdom till dina höns ...

Om du blandar hönsfåglar med andfåglar av olika arter eller kalkoner är det risk för nya sjukdomar i din flock. Det beror på att olika fågelarter är olika känsliga för olika typer av mikroorganismer. Unga individer är känsligare än äldre för virusangrepp etcetera. Det innebär att den bästa rekommendationen alltid är att hålla isär olika arter och olika åldrar om det är möjligt.

Några goda råd:

- Ha om möjligt olika åldersgrupper i separata avdelningar.
- Sköt alltid om de yngsta djuren först eftersom de är känsligast för smittämnen.
- Sköt alltid djuren i karantän sist eftersom du inte vet om de är smittade.
- Håll rent och snyggt i höns huset.
- Se alltid till att hålla god hygien i foder och vattenbehållare.
- Byt ströbädd så ofta det behövs, den ska vara torr och fluffig så den inbjuder till födosök och ströbad.
- Dela inte utrustning eller redskap med andra hönshållare eftersom det finns en risk för smittspridning.
- Håll inte fler djur än att du på ett bra sätt kan få plats med dem inomhus. Det är viktigt att inte glömma bort att vi åter kan drabbas av fågelinfluensa, då måste de vara under tak och skyddade från vilda fåglar.
- Kontakta veterinär för diagnos och behandling om djuren blir sjuka eller avliva sjuka djur.
- Skicka in självdöda eller avlivade sjuka djur till obduktion om du misstänker smittsam sjukdom.
- Döda djur skall skickas för destruktion med Svensk Lantbrukstjänst, se nedan.

Tips för rastgården

- Undvik att ge dina fåglar foder utomhus, det lockar till sig vilda fåglar och smågnagare.
- Se till att rastgården är väl-dränerad så det inte bildas vattenpölar med smutsigt dricksvatten.
- Markytan närmast hönshuset ska hållas ren från växtlighet och bestå av en sand eller grusbädd. Det förhindrar att smågnagare kommer in i hönshuset eftersom de inte vill springa över kala ytor. Dessutom är det lättare att hålla rent.
- Byt ut eller fyll på ytskiktet med grus eller sand vid behov. Håll rastgården ren från skräp, bråte, högt gräs och gammalt ris. Det minskar möjligheten för råttor och möss att hitta gömställen. Om solens ultraviolette strålar når marken har de en desinficerande verkan.

Hygiengräns

När du eller dina besökare skall gå in till hönsen bör ni byta skor och sätta på skyddskläder. Helst bör du ha en hygiengräns som du måste passera innan du går in till hönsen. En hygiengräns skall vara en barriär, en skiva eller bänk, som sluter tätt mot golvet för att det inte skall blåsa in smuts under den. Det är en fördel om man kan sitta på den när man byter skor. Vid en hygiengräns byter man kläder och skodon. Hygiengränsen skall vara placerad så att den alltid måste passeras när man går in och ut ur hönshuset. Finns det möjlighet att tvätta händerna i anslutning till hygiengränsen är det bra. Annars kan man ha en flaska med handdesinfektion stående där. Syftet med detta är att förhindra den eventuella smittan man kan ha på kläder eller händer.

Figur 1. Vid hygiengränsen tvättar du händer och byter skor och kläder. Den rena sidan av hygiengränsen (bänken) får inte beträdas med skor eller skoskydd som varit i kontakt med golvet på den orena sidan.

Använd ditt djuröga för att upptäcka sjuka höns

Om du gör det till en rutin att studera din hönsflock noggrant varje dag kommer du kunna upptäcka sjukdomssymtom och avvikande beteende i god tid. Använd alla dina sinnen för att studera dina höns – titta, lukta, lyssna och känn på dina höns. Några frågor man kan ställa sig är:

- Hur betar sig hönsen? Rör de sig normalt och är andningen normal? Hur låter flocken och hur reagerar flocken? Äter och dricker de normalt?
- Värper de normalt? Har äggen ett avvikande utseende?
- Hur ser avföringen ut och hur luktar det i hönshuset?

Vanliga sjukdomstecken är att de är hängiga, låg äggproduktion, dålig aptit, förändring i foder och vattenintag, nysningar, höns som kippar efter andan, flöde från näbb eller ögon, flytningar från kloaken, diarré samt plötsligt ökad dödlighet. En sjuk höna står ofta av-sides, hopkurad med slutna ögon och uppburrad fjäderdräkt.

Det är en förutsättning att man upptäcker eventuell sjukdom för att kunna undvika att smittan sprids vidare i flocken. Ditt djuröga kan stoppa ett mer omfattande sjukdomsutbrott och därmed förhindra att smittan sprids vidare till andra flockar.

Om dina höns signalerar tecken på sjukdom så ska du omgående kontakta din veterinär.

Obduktion av fjäderfän kan ge värdefull information.

Viktiga åtgärder om du misstänker sjukdom

Det är enligt djurskyddslagen du som djurägare som ansvarar för att sjuka eller skadade djur får vård snabbt. Du ska ta undan en hängig höna från resten av flocken så snart som möjligt. Nästa fråga är sedan om du kan avvakta eller om du ska kontakta en veterinär eller ska den avlivas? Det är du som äger hönsen som måste ta beslutet om din höna är så pass sjuk att den ska avlivas eller inte. Det är viktigt att du gör detta i tid så djuret slipper lida. Du har också ansvar för att avlivningen sker på rätt sätt. Först bedövning och sedan avblodning, läs mer i broschyren "Avlivning av fjäderfä" som du hittar på Jordbruksverkets hemsida. I samma broschyr hittar du också instruktioner om hur du ska göra dig av med kadaver. Enligt lagstiftningen måste man skicka dem för destruktion. Det gör man genom att kontakta Svensk Lantbrukstjänst. Efter att du avlivat hönan eller om du har självdöda höns kan det bli aktuellt att skicka in hönan till ett analyslaboratorium för obduktion. Obduktionen kan ge Dig svar på om det är en smittsam sjukdom. Ta kontakt med veterinär så hjälper han/hon dig med det.

Gnagar- och fågelsäkring

Smågnagare

Råttor och möss kan sprida smittor och sjukdom till dina fåglar. De håller till där de kan hitta mat och de innebär att om de kommer åt hönsfodret smittar de ner det samtidigt som de lever gott och kan föröka sig med en enorm hastighet. Smågnagare förstör också väggar och inredning med sin framfart. De kan till och med ta död på småkycklingar.

Möss kan tränga sig in genom ett hål i storlek med ditt lillfinger, och råttor genom ett hål av storleken på din tumme. Mössen bor inne i byggnader när de väl kommit in, medan råttor bor ute och går in för att leta efter mat. Håll därför rent och snyggt både inomhus och närmast utanför ditt höns hus.

Var också uppmärksam på de spår som gnagare kan lämna efter sig som till exempel spillning och gnag på inredning och väggar.

Några tumregler som är bra att följa:

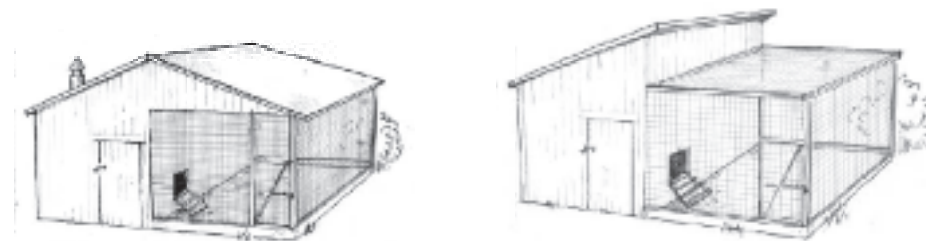
- Städa bort skräp och bråte som du inte har nytta av och håll fritt från hög växtlighet närmast höns huset
- Förvara foder i väl förslutna behållare som en gnagare inte kan tugga igenom, till exempel en plåtsoptunna med ett tättslutande lock
- Placera rått- och musfällor och betesstationer i förrummet samt utanför ditt höns hus. Det ger dig en signal om antalet gnagare ökar. Tänk på att fjäderfän och andra djur inte ska kunna komma åt fällorna eller giftet.

Förhindra kontakt med vilda fåglar

Vilda fåglar kan också bära på många sjukdomar och smittämnen, inklusive fågelinfluensavirus. Om du kan minimera kontakten med vilda arter och deras spillning hjälper det dig att skydda dina höns och kycklingar från smitta.

- Även om du har flocken helt frigående kan det vara bra att ha en liten inhägnad och fågelsäkrad "veranda" (se figur 2 nedan).
- Håll alla dörrar och fönster stängda för att minska risken att vilda fåglar tar sig in i höns huset
- Vädra genom luftintag och ventiler som försetts med fågelsäkra nät
- Ge dina djur rent dricksvatten, både inne i höns huset och under tak utomhus
- Undvik att de kan dricka i smutsiga vattenpölar och dammar
- Se till att du förvarar hönsfoder i slutna behållare. Vilda fåglar ska inte kunna komma in i foderrummet.

Figur 2. Exempel på fågelsäkrad veranda.

Rengöring och desinfektion

Gör det till en vana att storstäda i hönshuset minst en gång per år. Om du inte vill slakta ut flocken kan det passa bra att ha ett alternativt sommarhönshus dit de kan flytta under ett par sommarmånader. Rengöringen ska omfatta dels en torrstädning där du tar ut ströbädd och allt löst smuts och damm. Dammsug gärna. Plocka isär, byt ut och laga trasig inredning. Tvätta sedan med högtryckstvätt eller ångtvätt. Måla träytor och täta skarvar för att göra livet surt för kvalstren. Avsluta hela proceduren med att desinfektera eller kalka och låt allt torka innan du släpper in fåglarna igen.

Journalföring

När fågelinfluensan var en verklig risk för våra små hönsflockar höll vi verkligen stenkoll på hur de mådde och vilka instruktioner myndigheterna gav oss. För att kunna ha koll på dina djur i alla lägen är det bra om du gör det till en vana att dagligen anteckna i en almanacka eller en så kallad stalljournal några viktiga hållpunkter. Du bör som ett minimum anteckna antal ägg, om du hittat en självdöd höna eller om du avlivat någon höna eller kyckling på grund av sjukdomssymtom. Är du lite mer intresserad kan du även notera vad du iakttagit till exempel försämrad aptit, ökad törst eller lös avföring. För att kunna spåra och stoppa smittspridning är det viktigt att anteckna när och från vem du har köpt in nya ungdjur, kycklingar eller ägg. Av samma orsak ska du också anteckna när och till vem du säljer kläckägg, kycklingar eller vuxna djur.

Utställning

För många är det en höjdpunkt att få vara med på en rasfjäderfä-utställning. Dels är det en spänning, dels får man träffa många andra med samma intresse för rasfjäderfä. Kanske får man också äntligen ett kvitto på att man har välväxta, vackra och rastypiska djur.

Var dock lite extra uppmärksam på några detaljer som förbättrar smittskyddet för dina djur och förhindrar att du tar med dig smitta hem.

Det är arrangörens uppgift att se till att inga skadade eller sjuka djur kommer med till utställningsområdet eller utställningshallen. Utställningsburarna ska vara väl rengjorda och desinfekterade i förväg. De ska ha rent strö.

Du ska kunna intyga att dina djur är friska och att de inte varit i kontakt med sjuka fåglar. De får inte heller ha utvärtes parasiter.

Ett bra knep är att alltid använda engångs vatten- och foderskålar på utställningen och släng dem på platsen så du slipper ta med dig smittor hem. Ta bara med så mycket foder att du inte behöver ta hem det som inte går åt.

Ha med tvål, vatten, engångshanddukar och handsprit så du kan tvätta händerna före och efter du hanterar dina fåglar. Försök att undvika att ta i andras fåglar. Se till att domaren också spritar händerna innan han/hon hanterar dina djur.

När du kommer hem bör du hålla utställningshönsen i karantän minst ett par veckor. All annan utrustning du tar med till utställningen bör rengöras och desinfekteras innan det får komma i kontakt med dina höns. Det låter lite tråkigt att behöva vara så strikt men det hjälper verkligen att vara lite försiktig och det blir roligare för alla deltagare om försiktigheten blir självklar.

Avslutning

Det ska vara roligt att ha höns. Låt dessa goda råd bli till bra skötselrutiner för dina höns. Jobbar man konsekvent med smittskydd har man igen det i det långa loppet. Dina höns håller sig friska och du kan känna dig tryggare för du är observant på smittvägar och spridningssätt. Vi kan redan nu vara stolta över att våra fjäderfä är friska och sunda. Vi är nästan världsbäst på friskhet när det gäller fjäderfä och sjukdomar! Om vi fortsätter att jobba tillsammans kommer det att gälla i framtiden också.

Plats för anteckningar

Smittskydd i små fjäderfäfloccar